

УДК 334.012

А.С. Дядін, асистент

Харківський державний університет харчування та торгівлі, м. Харків, Україна

БАГАТОАСПЕКТНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

У статті визначено пріоритетні напрями мотивації підприємницької діяльності. Розроблено інструментарій досягнення перспективних завдань економічного розвитку, протидії конкурентному середовищу. Досліджено теоретичні підходи щодо обґрунтування створення та розвитку нових суб'єктів господарювання.

Ключові слова: підприємництво, розвиток, власність.

В статье определены приоритетные направления мотивации предпринимательской деятельности. Разработан инструментальный подход достижения перспективных задач экономического развития, противодействия конкурентной среде. Исследованы теоретические подходы по обоснованию создания и развития новых субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: предпринимательство, развитие, собственность.

The paper defines the priority areas of motivation business. The tool of reaching prospective tasks of economic development, anti-competitive environment. The theoretical approaches to study the creation and development of new businesses.

Key words: business, development, ownership.

Актуальність теми дослідження. У світовій системі господарювання підприємництво визначається як форма господарювання, що є найбільш активним учасником ринкової економіки, забезпечуючи не лише її ефективний розвиток, але й успішно вирішуючи соціальні питання у сфері зайнятості населення і безробіття. Це інтегрована система, для якої притаманним є новаторство, ефективне використання ресурсів, готовність долати ризик, гнучкість технологічних процесів, спрямованість на одержання прибутку й особистого доходу. За таких умов вкрай актуальним є питання постійного вдосконалення теоретичних аспектів підприємництва, його складових і факторів впливу.

Постановка проблеми. Становлення і розвиток підприємницької ініціативи є однією із складових проблем виходу економіки України з кризового стану, пошуку шляхів підвищення економічної ефективності виробництва. Підвищення рівня підприємництва сприяє активізації структурної перебудови економіки, створенню додаткових робочих місць, забезпеченню швидкої окупності витрат, оперативному реагуванню на зміни споживчого попиту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років з'явилося немало досліджень як українських, так і зарубіжних науковців, що досліджували питання підприємництва та перспектив його розвитку. Серед них можна виділити роботи З.С. Варналія, С.Н. Барейка, В.М. Гейця, Л. Вороніна, Н.В. Ігнатової, М.Г. Лапусти, О.О. Блінова, С.М. Григор'єва, В.І. Видяпіна, В.А. Кредісова та інших. Проте ці роботи мають різну спрямованість та характеризують підприємництво з найрізноманітніших сторін, а недосконалості та суперечності щодо трактування підприємництва пояснюються його багатоаспектністю та потребують подальшого вдосконалення.

Метою статті є дослідження пріоритетних напрямів вдосконалення розвитку підприємництва в Україні.

Постановка завдання. Визначення основних аспектів підприємництва, характерних для сучасної економічної системи.

Виклад основного матеріалу. На всіх етапах розвитку суспільства з'являлись люди, що прагнули поліпшити своє буття через створення нових знарядь праці і кращої організації виробництва.

З історії економічної теорії відомі різні підходи до організації безтоварного і товарного виробництва, обміну і збуту результатів праці. Вирішальну роль у цих процесах відіграє форма власності на засоби виробництва, що визначає форми і методи розпорядження результатами праці. Проте найважливішу роль для підвищення ефективності діяльності як окремих індивідуумів, так і організацій та підприємств забезпечує людський фактор. У цьому сенсі можна говорити і про підприємницьку діяльність, що на по-

чаткових стадіях розвитку суспільства розуміли як ініціативу, ідею, спосіб досягнення мети в різних сферах діяльності. Таким чином, ми можемо стверджувати, що підприємницька діяльність, підприємництво, «комерційна жилка» були властиві людині з моменту появи результатів праці, призначених не лише для задоволення первинних потреб, але і для обміну.

Також ми можемо говорити про прояв підприємництва, пов'язаний як з бажанням людини задовольнити певний інтерес, так і прагненням задовольнитися в суспільстві на певному рівні, що є притаманним не лише сфері матеріального виробництва, але й сфері науки, культури та ін.

Таким чином, ми можемо констатувати, що історія підприємництва як сфера діяльності починається з моменту освоєння людиною знарядь праці, а підприємництва як суспільного явища з моменту появи товарного виробництва.

Під час розвитку суспільства підходи до визначення поняття підприємництва змінювались, уточнювались, доповнювались, а деякі твердження відкидались [12]. Це обумовлено, на нашу думку, як зміною форм власності на засоби виробництва і відповідно зміною політичної системи, так і зміною свідомості людини, його уявлень про цінності, моралі, культурі.

Відповідно до Господарського кодексу України підприємництво визначається як «самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» [4].

Сутність підприємництва найповніше виражається в принципах його діяльності, а саме вільного вибору видів підприємницької діяльності; самостійного формування системи господарювання, у тому числі здійснення зовнішньоекономічної діяльності, розпорядження прибутком, вибору постачальників і споживачів продукції; вільного найму підприємцем працівників; комерційного розрахунку та власного комерційного ризику [4].

Аналіз літературних джерел показує, що у міру цих змін суть підприємництва трактується з врахуванням політичної системи, що діє в певний період, у міру розвитку науки і техніки, культурного й освітнього рівня населення.

У роботі А.О. Блінова і І.М. Шапкина виділені такі тенденції, характерні для сучасного етапу підприємництва:

- зростання дрібнотоварного виробництва, обумовленого індивідуалізацією вжитку у зв'язку зі зростанням платоспроможності населення, що вимагає обліку конкретних потреб споживача;
- використання сучасних технологій, що дозволяють організувати виробництво на відносно дрібних підприємствах;
- інноваційна спрямованість підприємництва, що дозволяє розробляти й упроваджувати нові товари, послуги, сучасне устаткування, форми і методи організації діяльності;
- визнання та підтримка на державному рівні малого підприємництва як важливого чинника соціальної і політичної стабільності;
- інтернаціоналізація і транснаціоналізація малого і середнього бізнесу, впровадження нових форм взаємодії крупного, середнього і малого бізнесу (лізинг, франчайзинг, факторинг)[2].

Таким чином, підприємництво визначається як поєднання середовища, що представляє можливість використання економічних ресурсів і набору особових характеристик підприємця, необхідних для його використання з метою здобуття певного комерційного результату.

Окреме уявлення більшості авторів про суть підприємництва не суперечать одне одному, а доповнює і конкретизує інше, що є додатковою базою для сучасних дослідників.

Проте, на нашу думку, не завжди у визначенні підприємництва враховуються всі аспекти, характерні для сучасних економічних і суспільних стосунків. Обумовлено це тим, що поняття “підприємництво” є багатоаспектним. Ми пропонуємо при характеристиці підприємництва враховувати такі аспекти (рис.).

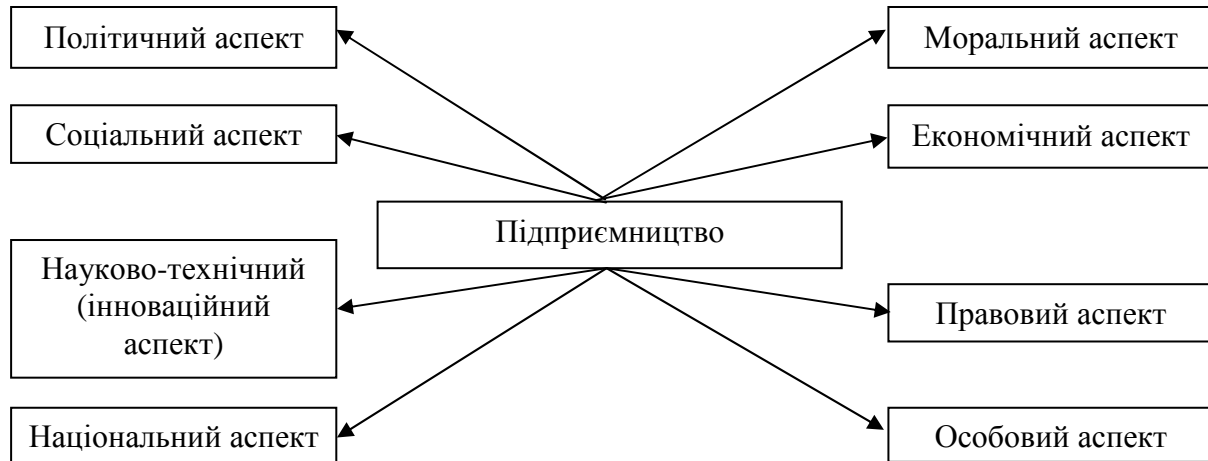

Рис. Багатоаспектність категорії підприємництво

Моральний аспект підприємництва обумовлений тим, що цей вид діяльності сприймається як заняття не цілком пристойне. Такий підхід обумовлений впливом християнської релігії і комуністичної пропаганди, що сформувавши поняття про доброту, ставлення до ближнього. Діяльність окремих фірм, організацій і індивідуальних підприємців не завжди відповідає християнській моралі і тому в суспільстві формується негативне ставлення до підприємництва.

Політичний аспект підприємництва відображає вплив політичної системи на якість життя, тобто на соціально-культурне середовище. Політична система, яка не забезпечує своїм громадянам гідний рівень життя, формує негативне ставлення до власників капіталу, що є джерелом підприємництва.

Соціальний аспект підприємництва виявляється як ставлення окремих груп населення до цього явища, а так само здатністю підприємців надавати товари і послуги, відповідні їх вимогам, гідну зарплату і гарантовані умови праці.

Економічний аспект підприємництва відображає економічний стан у країні, що істотно впливає на підприємницьку діяльність, оскільки від неї залежить можливість фінансування підприємницької діяльності, виробництва і збут товарів і послуг, обсяги грошових коштів, що покупці можуть витратити на придбання відповідних товарів і послуг, зайнятість населення, можливість здобуття позик тощо.

Правовий аспект – підприємницька діяльність у будь-якій країні регулюється правовими нормами і повинна відповідати певним вимогам. Це стосується умов відкриття і реєстрації підприємств, захисту підприємства від необгрунтованого контролю і нагляду, оподаткування, спільної діяльності підприємців, захисту довкілля, вимог до якості продукції і послуг, безпеки продукції, робіт і послуг, захисту суспільства від неправомірної діяльності підприємців та ін.

Науково-технічний (інноваційний) аспект підприємництва обумовлений здатністю опанувати нові наукові результати, активно впроваджувати нові технології і методи організації виробництва, а також розробляти сучасні бізнес-процеси.

Національний аспект підприємництва полягає в тому, що хоча цей вид діяльності характерний для всіх країн і народів, проте ставлення до нього підприємців в окремих країнах істотно відрізняються, наближуючись до соціального аспекту.

Особовий аспект визначається через моральні, етичні, ділові, організаторські, інноваційні, кваліфікаційні й інші особливі характеристики підприємця.

Враховуючи багатоаспектність підприємництва, сучасні дослідники для характеристики підприємництва використовують різні підходи: системний, поведінковий, концептуальний, процесовий, синергетичний, ситуаційний, функціональний і структурний [7].

Досліджуючи системний підхід, ми можемо говорити, що враховуючи проблем класичної теорії підприємництва в сучасних умовах, залишаються поза увагою питання ознак типів підприємницької діяльності, умов їх функціонування.

Представниками поведінкового підходу підприємництво розглядається лише з позиції інноваційного типу поведінки. Істотним обмеженням вживання цього підходу є та обставина, що в сучасних умовах підприємництво у багатьох випадках носить вимушений характер.

При концептуальному підході підприємництво розглядається як суспільне явище. Приблизниками цього підходу аналізується вся сукупність стосунків, пов'язаних з організацією діяльності підприємця.

Останніми роками у зв'язку з впровадженням систем менеджменту якості для характеристики підприємництва використовується процесовий підхід.

Підприємництво розглядається як процес, направлений на створення нового об'єкта, що володіє вартістю, при цьому підприємець повністю несе відповідальність за результати своєї діяльності, а зазначений підхід до визначення підприємництва враховує лише загальні риси підприємництва.

Окремо слід наголосити, що у структурі процесового підходу виділяється синергетичний підхід. Так, послідовники цього напряму досліджень вважають, що підприємництво є системою самооновлення і самоорганізації істотних форм і видів підприємництва, залишаючи поза увагою дії регулюючих чинників.

Ситуаційний підхід відображає соціально-психологічні аспекти підприємництва, де підприємництво розглядається як мобілізуюча сила. Обмеженість такого підходу до визначення підприємництва підкреслюється багатьма дослідниками.

При функціональному підході до дослідження підприємництва виділяється лише одна його сторона – вигляд або різновид соціально-економічної діяльності.

Структурний підхід дозволяє виділити підприємництво в системі соціально-економічних інститутів, тобто в соціально-економічній структурі господарської діяльності.

Можна передбачити, що до теперішнього часу не вдалося знайти таке визначення підприємництва, що відображало б всі особливості його прояву як у суспільній свідомості, так і в господарському житті. Доказами цьому можуть служити уточнення визначення підприємництва, представлені М.Г. Лапустою [10]. Автор вказує, що підприємництво як вид господарської діяльності – це принципово новий тип господарювання, що базується на інноваційній поведінці власників підприємства, на умінні знаходити і використовувати цілі, втілювати їх в конкретні підприємницькі проекти, який пропонує розглядати підприємництво як вид господарської діяльності, як явище і як процес.

На нашу думку, таке розширене поняття підприємництва, з одного боку, є виправданим, проте не формує цілісного уявлення про предмет дослідження.

Таким чином, при обґрунтуванні визначення поняття підприємництва доцільно враховувати законодавчу базу, що діє, досягнутий рівень розуміння його суті в межах проведених раніше досліджень. На цій основі необхідно формувати сучасне наукове уявлення про підприємництво з врахуванням умов здійснення підприємницької діяльності.

Висновки. Враховуючи викладене, ми можемо констатувати, що підприємництво як явище відображає всю сукупність відносин як економічних, так і соціальних, організаційних, особистісних.

Стратегія підприємства в умовах багатоаспектності підприємницької діяльності являє собою комплексний план управління, який покликаний зміцнити стан підприємства на ринку і забезпечити координацію зусиль, залучення та задоволення споживачів, успішну конкуренцію і досягнення глобальних цілей, що ґрунтується на ретельному вивченні всіх можливих напрямів розвитку та діяльності і полягає у виборі загального напрямку, освоєваних ринків, обслуговування потреб та методів конкуренції.

Список використаних джерел

1. *Барейко С. Н.* Факторы, обуславливающие необходимость государственного регулирования предпринимательской деятельности на основе инноваций / С. Н. Барейко // Вестник ИНЖЭКОНа. Серия: Экономика. – СПб. : СПбГИЭУ, 2009. – Вып. 3 (30). – С. 27-34.
2. *Блинов А. О.* Малое предпринимательство. Теория и практика / А. О. Блинов, И. М. Шапкин. – М. : Дашков и К, 2003.
3. *Варналій З. С.* Основи підприємництва : навч. посіб. / З. С. Варналій. – Вид. 3-тє, [переробл. та доповн.]. – К. : Знання-Прес, 2006. – 350 с.
4. *Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436 IV* // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18; 19-20; 21-22. – Ст. 144.
5. *Григор'єв С. М.* Етапи дослідження та характерні риси підприємництва [Електронний ресурс] / С. М. Григор'єв. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Politology/2002_9/9-7.pdf.
6. *Економічна теорія : підручник* / под общ. ред. акад. В. І. Видяпіна, А. І. Добриніна, Г. П. Журавлевой, Л. С. Тарасевича. – М. : Инфра-М, 2007. – 672 с.
7. *Игнатова Н. В.* Предпринимательство: институциональный, экономический и психологический аспекты / Н. В. Игнатова // Российское предпринимательство. – 2010. – № 9. – С. 9-15.
8. *Кредісов В. А.* Підприємництво – вирішальний фактор розвитку країн з перехідною економікою : монографія / В. А. Кредісов. – К. : Знання України, 2003. – 327 с.
9. *Лазур П. Ю.* Історична еволюція феномена підприємництва та його науково-економічні інтерпретації [Електронний ресурс] / П. Ю. Лазур. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlts/16_6/285_Lazur_16_6.pdf.
10. *Підприємництво : підручник* / под ред. М. Г. Лапусти. – М. : Инфра-М, 2007. – 667 с.
11. *Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: національна доповідь* / [К. О. Ващенко, З. С. Варналій, В. Е. Воротін, В. М. Геєць, Е. М. Кужель, О. В. Лібанова та ін.]. – К. : Держкомпідприємство, 2008. – 226 с.
12. *Романенко Е. В.* Малый бизнес: эволюция и перспективы / Е. В. Романенко // Российское предпринимательство. – 2010. – № 7.